

BUXGALTERIYA HISOBINI AKSIYADORLAR MANFATIDAGI O‘RNI

Ibrohimova Mohira

Andijon davlat texnika Instituti

“Buxgalteriya hisobi” yo‘nalishi

2-kurs K-38-24 guruh talabasi

Annotatsiya. Ushbu ishda bozor iqtisodiyoti sharoitida aksiyadorlik jamiyatlari faoliyatida buxgalteriya hisobining tutgan o‘rni va ahamiyati yoritilgan. Aksiyadorlar va ularning iqtisodiy, moliyaviy hamda boshqaruv bilan bog‘liq manfaatlari batafsil tahlil qilingan. Shuningdek, buxgalteriya hisobining mohiyati, asosiy vazifalari va funksiyalari, moliyaviy axborotning shaffofligi, nazorat va javobgarlikni ta‘minlashdagi roli ochib berilgan.

Kalit so‘zlar: buxgalteriya hisobi, aksiyadorlik jamiyati, aksiyadorlar manfaatlari, moliyaviy hisobotlar, dividendlar, kapital qiymati, moliyaviy barqarorlik.

Kirish. Bozor iqtisodiyoti sharoitida aksiyadorlik jamiyatlari iqtisodiyotning muhim bo‘g‘inlaridan biri hisoblanadi. Ushbu jamiyatlar faoliyati aksiyadorlar tomonidan kiritilgan kapital asosida amalga oshiriladi va ularning asosiy maqsadi foyda olish hamda kapital qiymatini oshirishdan iboratdir. Aksiyadorlarning iqtisodiy, moliyaviy va boshqaruv bilan bog‘liq manfaatlarini ta‘minlashda buxgalteriya hisobi alohida ahamiyat kasb etadi. Buxgalteriya hisobi korxonaning moliyaviy-xo‘jalik faoliyatini to‘liq, uzluksiz va hujjatlashtirilgan holda aks ettiruvchi axborot tizimi bo‘lib, u aksiyadorlarni korxonaning moliyaviy holati, foydaliligi, to‘lov qobiliyati va barqarorligi haqida ishonchli ma‘lumotlar bilan ta‘minlaydi. Aynan buxgalteriya hisobi orqali aksiyadorlar dividend to‘lash imkoniyatini baholaydi, investitsiya qarorlarini qabul qiladi hamda rahbariyat faoliyati ustidan nazoratni amalga oshiradi. Shuningdek, to‘g‘ri tashkil etilgan

buxgalteriya hisobi korxonada faoliyatining shaffofligini ta'minlaydi, moliyaviy risklarni kamaytiradi va aksiyadorlar huquqlarini himoya qiladi. Shu sababli buxgalteriya hisobining mohiyati, vazifalari hamda uning aksiyadorlar manfaatlarini ta'minlashdagi o'rni chuqur o'rganilishi zarur bo'lgan dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

Aksiyadorlar - bu aksiyadorlik jamiyatining ustav kapitaliga mablag' kiritgan hamda aksiyalarga egalik qiluvchi jismoniy yoki yuridik shaxslardir. Aksiyadorlar korxonaning to'g'ridan-to'g'ri egasi bo'lmasada, ularning kapitali asosida faoliyat yuritadi va shu sababli ular korxonada faoliyatining asosiy manfaatdor tomonlari hisoblanadi. Aksiyadorlarning manfaatlari iqtisodiy, moliyaviy va boshqaruv bilan bog'liq bo'lib, ularning barchasi buxgalteriya hisobi orqali ta'minlanadi.

Aksiyadorlarning eng muhim manfaatlaridan biri — daromad olishdir. Daromad, asosan, dividendlar shaklida taqsimlanadi. Dividend miqdori korxonaning sof foydasiga bog'liq bo'lib, ushbu foyda buxgalteriya hisobida aniqlanadi. Agar buxgalteriya hisobi noto'g'ri yuritilsa, foyda noto'g'ri hisoblanishi va natijada aksiyadorlarning daromad olish huquqi buzilishi mumkin.

Ikkinchi muhim manfaat — kiritilgan kapitalning saqlanishi va ko'payishidir. Aksiyadorlar o'z mablag'larini yo'qotmasdan, aksiyalar qiymatining oshishini kutadilar. Korxonaning moliyaviy barqarorligi, aktivlar holati va rentabelligi buxgalteriya hisobi ma'lumotlari orqali baholanadi.

Aksiyadorlar korxonaga sarmoya kiritar ekan, eng avvalo o'z mablag'larining xavfsizligi va barqaror daromad olishni ko'zlaydilar. Shu sababli moliyaviy manfaatlar va risklarni kamaytirish aksiyadorlar uchun muhim ahamiyatga ega. Moliyaviy manfaatlar dividendlar olish, aksiyalar qiymatining oshishi va korxonaning barqaror moliyaviy holatiga ega bo'lish orqali namoyon bo'ladi.

Risklar esa korxonaning zarar ko'rishi, to'lovga qobiliyatsizligi, noto'g'ri investitsiya qarorlari yoki moliyaviy firibgarliklar bilan bog'liq bo'lishi mumkin. To'g'ri tashkil etilgan buxgalteriya hisobi aksiyadorlarga moliyaviy holatni real

baholash imkonini beradi. Moliyaviy hisobotlar asosida aksiyadorlar risklarni oldindan aniqlab, zarur choralarni ko'rishlari mumkin. Natijada buxgalteriya hisobi moliyaviy xavflarni kamaytirish va aksiyadorlar manfaatlarini himoya qilishga xizmat qiladi. Aksiyadorlar aksiyadorlik jamiyatining egalari sifatida uning boshqaruvida ishtirok etish huquqiga egadirlar. Ularning boshqaruvdagi manfaatlari korxonada faoliyatining samarali tashkil etilishi va uzoq muddatli rivojlanishini ta'minlashga qaratilgan. Aksiyadorlar umumiy yig'ilish orqali direktorlar kengashini va ijro etuvchi organlarni saylaydi hamda ularning faoliyatini baholaydi.

Boshqaruv qarorlarini qabul qilish jarayonida buxgalteriya hisobi muhim axborot manbai hisoblanadi. Hisob ma'lumotlari asosida aksiyadorlar investitsiya siyosati, foydani taqsimlash, ishlab chiqarishni kengaytirish yoki qisqartirish kabi strategik masalalar bo'yicha qarorlar qabul qiladilar. Demak, buxgalteriya hisobi aksiyadorlarning boshqaruvdagi manfaatlarini amalga oshirishda asosiy vosita bo'lib xizmat qiladi.

Aksiyadorlar korxonada faoliyati haqida to'liq, aniq va ishonchli axborot olishga haqlidirlar. Axborot olishga bo'lgan manfaat ularning investitsiya xavfsizligini ta'minlash va oqilona qarorlar qabul qilish zaruratidan kelib chiqadi. Moliyaviy hisobotlar, buxgalteriya balanslari va moliyaviy natijalar to'g'risidagi hisobotlar aksiyadorlar uchun asosiy axborot manbai hisoblanadi.

Shaffoflik buxgalteriya hisobining muhim tamoyillaridan biridir. Shaffof hisob yuritilishi korxonada faoliyatining ochiqligini ta'minlaydi, aksiyadorlar va investorlar ishonchini oshiradi. Shaffoflik mavjud bo'lmagan holatlarda aksiyadorlar noto'g'ri axborot asosida qaror qabul qilishlari va moliyaviy zarar ko'rishlari mumkin. Shu sababli buxgalteriya hisobi aksiyadorlar manfaatlari uchun axborotning ochiqligi va aniqligini ta'minlaydi. Aksiyadorlar korxonada rahbariyatining faoliyati ustidan nazorat o'rnatishga manfaatdordirlar. Nazoratning asosiy maqsadi mablag'lardan maqsadli va samarali foydalanilishini ta'minlash hamda qonunbuzarliklarning oldini olishdan iborat. Buxgalteriya hisobi bu jarayonda asosiy nazorat vositasi bo'lib xizmat qiladi. Ichki va tashqi audit,

moliyaviy tekshiruvlar hamda hisobotlarni tahlil qilish orqali aksiyadorlar rahbariyatning javobgarligini kuchaytiradilar. Agar hisob ma'lumotlarida xatolik yoki qonunbuzarlik aniqlansa, tegishli choralar ko'riladi. Shu orqali buxgalteriya hisobi aksiyadorlar huquqlarini himoya qiladi va korxonada faoliyatida javobgarlikni ta'minlaydi.

Buxgalteriya hisobi - bu xo'jalik yurituvchi subyektlarning moliyaviy-xo'jalik faoliyatini pul ifodasida uzluksiz, hujjatlashtirilgan va umumlashtirilgan holda hisobga olish tizimidir. U korxonada faoliyatida sodir bo'ladigan barcha xo'jalik operatsiyalarini qayd etish, ularni tizimlashtirish va umumlashtirish orqali moliyaviy natijalarni aniqlashga xizmat qiladi.

Buxgalteriya hisobining mohiyati shundaki, u korxonaning mol-mulki (aktivlari), majburiyatlari va o'z kapitali holatini real va haqqoniy tarzda aks ettiradi. Har bir xo'jalik operatsiyasi hujjatlar asosida hisobga olinadi va bu ma'lumotlar keyinchalik moliyaviy hisobotlar shaklida umumlashtiriladi. Shu orqali buxgalteriya hisobi korxonaning moliyaviy holatini nazorat qilish, tahlil qilish va baholash imkonini yaratadi. Buxgalteriya hisobi nafaqat hisob-kitob tizimi, balki boshqaruv va nazorat vositasi hamdir. U korxonada faoliyatining qonuniyligini, mablag'lardan maqsadli foydalanilishini hamda moliyaviy intizomni ta'minlaydi.

Buxgalteriya hisobining asosiy vazifalari va funksiyalari quyidagilardan iborat:

Birinchidan, axborot berish funksiyasi. Buxgalteriya hisobi manfaatdor tomonlarni, jumladan aksiyadorlarni, korxonaning moliyaviy holati va faoliyat natijalari haqida ishonchli axborot bilan ta'minlaydi.

Ikkinchidan, nazorat funksiyasi. Hisob orqali aktivlar, pul mablag'lari va moddiy boyliklarning saqlanishi ustidan doimiy nazorat amalga oshiriladi. Bu esa noqonuniy harakatlar va moliyaviy xatolarning oldini olishga xizmat qiladi.

Uchinchidan, tahlil funksiyasi. Buxgalteriya ma'lumotlari asosida moliyaviy natijalar tahlil qilinadi, foyda va zarar sabablari aniqlanadi hamda kelgusidagi rivojlanish yo'nalishlari belgilanadi. To'rtinchidan, boshqaruv funksiyasi.

Buxgalteriya hisobi ma'lumotlari asosida boshqaruv qarorlari qabul qilinadi, rejalashtirish va prognozlash ishlari amalga oshiriladi.

Buxgalteriya hisobi aksiyadorlar manfaatlarini ta'minlovchi eng muhim axborot manbai hisoblanadi. Aksiyadorlar korxonada faoliyati natijalari haqida aynan buxgalteriya hisobida shakllangan ma'lumotlar orqali xulosa chiqaradilar.

Birinchidan, buxgalteriya hisobi aksiyadorlarga korxonaning moliyaviy barqarorligi, foydaliligi va to'lov qobiliyati haqida aniq ma'lumot beradi. Moliyaviy hisobotlar asosida aksiyadorlar dividend to'lash imkoniyatini baholaydilar.

Ikkinchidan, buxgalteriya hisobi shaffoflikni ta'minlaydi. To'g'ri yuritilgan hisob aksiyadorlar ishonchini oshiradi va moliyaviy firibgarliklar xavfini kamaytiradi.

Uchinchidan, buxgalteriya hisobi aksiyadorlarga boshqaruv qarorlarida ishtirok etish imkonini beradi. Aksiyadorlar umumiy yig'ilishlarda foydani taqsimlash, investitsiya siyosati va rivojlanish strategiyasi bo'yicha qarorlarni hisob ma'lumotlariga tayanib qabul qiladilar.

To'rtinchidan, buxgalteriya hisobi nazorat va javobgarlikni kuchaytiradi. Audit va tekshiruvlar buxgalteriya ma'lumotlari asosida amalga oshiriladi, bu esa rahbariyat faoliyati ustidan samarali nazoratni ta'minlaydi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, buxgalteriya hisobining aksiyadorlar manfaatidagi o'рни beqiyos bo'lib, u korxonada faoliyatining shaffofligi va ishonchliligini ta'minlovchi asosiy axborot manbai hisoblanadi. To'g'ri va aniq yuritilgan buxgalteriya hisobi aksiyadorlarga korxonaning moliyaviy holati, daromadliligi va rivojlanish istiqbollari haqida to'liq tasavvur beradi. Shuningdek, u investitsion qarorlar qabul qilishda, risklarni baholashda hamda dividend siyosatini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Natijada, buxgalteriya hisobining samarali tashkil etilishi aksiyadorlar ishonchini mustahkamlab, korxonaning barqaror rivojlanishiga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi "Buxgalteriya hisobi to'g'risida"gi Qonuni.

2. O‘zbekiston Respublikasi “Aksiyadorlik jamiyatlari va aksiyadorlarning huquqlarini himoya qilish to‘g‘risida”gi Qonuni.
3. O‘zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi tomonidan tasdiqlangan Buxgalteriya hisobi milliy standartlari (BHMS).
4. Shavkatbek E., Muxlisa T. THE NEED FOR FOREIGN COUNTRIES TO STUDY EXPERIMENTS IN THE DEVELOPMENT OF AN INNOVATIVE ECONOMY //Лучшие интеллектуальные исследования. – 2025. – Т. 37. – №. 4. – С. 219-223.
5. Karimov I.A. **Bozor iqtisodiyotiga o‘tish sharoitida iqtisodiy islohotlar.** — Toshkent.
6. Xolmirzayev A.X. **Buxgalteriya hisobi nazariyasi.** — Toshkent: Iqtisodiyot, 2020.
7. Zebiniso X., Shavkatbek E. ACCOUNTING AND ECONOMIC ANALYSIS: AN INTEGRATED APPROACH TO CALCULATING FINANCIAL INDICATORS //Modern education and development. – 2025. – Т. 19. – №. 4. – С. 8-13.
8. Qodirov A., Rahimov S. **Moliyaviy hisobot va tahlil.** — Toshkent: Fan va texnologiya, 2019.
9. Ergashev B., Sattorov J. **Korxonalarda buxgalteriya hisobi.** — Toshkent: O‘qituvchi, 2021.